

Bryssel den 30.9.2020
SWD(2020) 305 final

ARBETSDOKUMENT FRÅN KOMMISSIONENS AVDELNINGAR

**2020 års rapport om rättsstatsprincipen
Landskapitel om rättsstatssituationen i Estland**

Följedokument till

**MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET,
RÅDET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN OCH
REGIONKOMMITTÉN**

**2020 års rapport om rättsstatsprincipen
Rättsstatssituationen i EU**

{COM(2020) 580 final} - {SWD(2020) 300 final} - {SWD(2020) 301 final} -
{SWD(2020) 302 final} - {SWD(2020) 303 final} - {SWD(2020) 304 final} -
{SWD(2020) 306 final} - {SWD(2020) 307 final} - {SWD(2020) 308 final} -
{SWD(2020) 309 final} - {SWD(2020) 310 final} - {SWD(2020) 311 final} -
{SWD(2020) 312 final} - {SWD(2020) 313 final} - {SWD(2020) 314 final} -
{SWD(2020) 315 final} - {SWD(2020) 316 final} - {SWD(2020) 317 final} -
{SWD(2020) 318 final} - {SWD(2020) 319 final} - {SWD(2020) 320 final} -
{SWD(2020) 321 final} - {SWD(2020) 322 final} - {SWD(2020) 323 final} -
{SWD(2020) 324 final} - {SWD(2020) 325 final} - {SWD(2020) 326 final}

SAMMANFATTNING

Det som främst utmärker det estländska rättssystemet är några av de mest avancerade tekniska lösningarna som används i domstolar. Dessa tekniska lösningar ger domstolarna stor tillgänglighet och flexibilitet och har även i stor utsträckning gjort det möjligt för domstolarna att upprätthålla verksamheten med relativt få störningar under covid-19-pandemin. Högsta domstolen och de självstyrande organen inom domstolssystemet har relativt stort inflytande när det gäller de grundläggande delarna i förvaltningen av rättssystemet, särskilt när det gäller bemanning, finansiering och utnämning av domare och annat som rör domarnas yrkesutövning.

I stort sett har Estland de rättsliga och institutionella förutsättningar som behövs för att bekämpa korruption. Man har inrättat ett ändamålsenligt nätverk för genomförande av korruptionsbekämpningspolitiken. En ny strategi mot korruption håller på att tas fram. Alla ministerier har tillgång till verktyg för att samordna det förebyggande arbetet mot korruption och se till att åtgärderna i den nationella strategin mot korruption genomförs inom sina respektive sektorer. Möjligheterna att utreda och lagföra korruptionsbrott är ändamålsenliga och enligt åklagarmyndigheten anses budgetmedlen vara tillräckliga. Bestämmelser som reglerar så kallade svängdörrar har införts. Lobbyverksamhet är inte reglerat i lag, men ett förslag till förordning håller på att tas fram. Det finns ännu inget regelverk för heltäckande visselblåsarskydd. Estland har satsat mycket på e-utbildning för att förebygga intressekonflikter för alla anställda inom offentlig sektor.

Den rättsliga ramen för mediepluralism i Estland består dels av grundlagsskydd och dels av sektorsspecifik lagstiftning. Myndigheten för konsumentskydd och teknisk tillsyn, som utövar tillsyn över mediebranschen, fungerar som en administrativ enhet inom ekonomiministeriet. Denna myndighets oberoende kommer att stärkas i den lag som ska införliva det omarbetade direktivet om audiovisuella medietjänster. Innan de nya särskilda lagbestämmelserna införs är insynen i medieägandet ännu inte helt lagstadgad. Allmän information om nystartade företag finns dock att tillgå elektroniskt, och uppgifterna i handelsregistret är fritt tillgängliga. Det rättsliga skyddet för journalister är omfattande och finns inskrivet i flera olika lagar.

Systemet med kontroller och motvikter i Estland är väl utvecklat, och många aktörer deltar i lagstiftningsförfarandet, som även håller på att utvecklas ytterligare. Författningskammaren vid högsta domstolen bedömer både i för- och efterhand om de stiftade lagarna är förenliga med författningen, bland annat utifrån direkta anmälningar om författningsvidrighet. Justitiekanslern har en viktig funktion i systemet med kontroller och motvikter och håller på att ackrediteras med A-status enligt FN:s principer (har försenats på grund av covid-19-pandemin).

I. DOMSTOLSVÄSENDET

Det estländska domstolsväsendet består av tre nivåer: fyra distriktsdomstolar (som handlägger tvistemål, brottmål och mål om mindre brott) och två förvaltningsdomstolar i första instans, två regionala domstolar i andra instans (som prövar överklagade domar från distrikts- och förvaltningsdomstolarna) samt högsta domstolen i högsta instans som fungerar som kassationsdomstol och författningsdomstol. Högsta domstolen förvaltar sin egen budget och sköter sin egen verksamhet, medan domstolarna i första och andra instans förvaltas gemensamt av rådet för domstolsförvaltning och justitieministeriet. Rådet för domstolsförvaltning är ett organ utan löpande verksamhet som bland annat har befogenheter rörande domstolsväsendets struktur och resurser och som deltar i diskussionen om domstolarnas förvaltning.¹ Domarna i domstolarna i första och andra instans utses av republikens president på förslag från högsta domstolen i plenum. Åklagarmyndigheten lyder under justitieministeriet och fullgör sina uppgifter i oavhängighet. Myndigheten leds av riksåklagaren, som framför allt överser utnämningen av åklagare och deras befordringar.² Advokater i det estländska rättssystemet är medlemmar i det estländska advokatsamfundet, som är en oberoende, självstyrande yrkesorganisation.

Oberoende

Högsta domstolen och andra självständiga rättsliga organ har ett stort inflytande när det gäller utnämningar och andra beslut avseende rättssystemet. Högsta domstolen ombesörjer ansökningsförfarandet och väljer i plenum domarkandidater till domstolarna i första och andra instans och föreslår dem för utnämning av republikens president.³ Domarna i högsta domstolen utses av parlamentet (*Riigikogu*) på förslag från högsta domstolens ordförande, som först beaktar yttranden från högsta domstolens plenum och rådet för domstolsförvaltning. Högsta domstolen hjälper till att organisera arbetet i de fem självstyrande organen inom domstolssystemet (domstolen med alla domare (högsta domstolens plenum), rådet för domstolsförvaltning, rådet för juridisk utbildning, kommittén för granskning av domare⁴, disciplinkammaren⁵ och domstolsväsendets etikråd). Utöver dessa finns det vid högsta domstolen en författningskammare som prövar eventuella anmälningar

¹ Rådet för domstolsförvaltning består av högsta domstolens ordförande, fem domare som utses för tre år av högsta domstolens domare i plenum, två parlamentsledamöter (de aktuella ordförandena från utskottet för rättsliga frågor respektive författningsutskottet), en advokat utsedd av advokatsamfundets styrelse, riksåklagaren eller en av riksåklagaren utnämnd allmän åklagare samt justitiekanslern (ombudsman) eller en av justitiekanslern utnämnd företrädare. Därutöver deltar justitieministern, eller en av justitieministern utnämnd företrädare, i rådet. Denne har rätt att yttra sig men ingen rösträtt. Rådet har ingen löpande verksamhet utan är ett råd som sammanträder regelbundet fyra gånger om året med eventuella extrainsatta sammanträden vid behov.

² Figurerna 55–57 i 2019 års resultattavla för rättskipningen i EU. Justitieministeriet utövar tillsyn över åklagarväsendet, men denna tillsyn omfattar inte åklagarmyndighetens övervakningsplanering, förundersökningar och agerande som ombud för staten i rättegångar. Se artikel 9 i lagen om åklagarmyndigheten. Riksåklagaren utses av regeringen på förslag från justitieministern, med beaktande av yttrandet från parlamentets utskott för rättsliga frågor.

³ Artikel 30 i domstolslagen.

⁴ Kommittén för granskning av domare består av tio ledamöter som sitter i fem år. Sex ledamöter är domare från alla tre nivåer, en är jurist utsedd av juridiska fakulteten i Tartu, en ledamot är utsedd av justitieministeriet, en är advokat utsedd av advokatsamfundet och en är åklagare utsedd av åklagarmyndigheten. Se artikel 69 i domstolslagen.

⁵ Kammarens sammansättning fastslås i artikel 93.1: fem justitieråd från högsta domstolen, fem domare från regionala domstolar och fem domare från domstolar i första instans.

mot republikens presidents beslut om att inte utnämna en föreslagen domare.⁶ Det bör noteras att presidenten hittills aldrig har valt att inte utnämna en föreslagen domare. Inga ärenden angående beslut om att inte utnämna en föreslagen domare har därför någonsin prövats i författningskammaren.

Uppfattningen om rättsväsendets oberoende ligger på en genomsnittlig nivå bland allmänheten och på en låg nivå hos företagen. Bland allmänheten upplever 57 % att rättsväsendets oberoende är ganska eller mycket bra, vilket är en ökning jämfört med 2019 efter en tidigare nedåtgående trend. Bland företagen uppfattas oberoendet som lågt (endast 39 % anser att det är ganska eller mycket bra), vilket är i nivå med 2019 efter en tidigare nedåtgående trend.⁷ Enligt en annan undersökning bland företagen (Världsekoniskt forum) ligger det upplevda oberoendet över genomsnittet för medlemsstaterna men har minskat under de senaste åren.⁸

Rådet för domstolsförvaltning har mycket att säga till om när det gäller resurserna till rättsväsendet och har bidragit till åtgärderna mot covid-19-pandemin. Rådet för domstolsförvaltning, som inte har någon löpande verksamhet och som till största delen består av domare, har stort inflytande när det gäller förvaltningen inom rättssystemet. Bland annat godkänner det domstolsväsendets organisation, antalet domare i de enskilda domstolarna samt tillsättningen och avsättningen av ordföranden i domstolar. Dessutom avger man yttranden om domstolarnas budget och kandidater till domare i högsta domstolen. Rådet har ingen löpande verksamhet utan har endast fyra regelbundna sammanträden om året och eventuella extrainsatta sammanträden vid behov. Rådet diskuterade till exempel rättssystemets åtgärder i samband med covid-19-pandemin. Bland annat diskuterade det en ytterligare utveckling av den elektroniska kommunikationen i domstolarna, så att verksamheten kunde upprätthållas.⁹ Justitieministeriet bistår rådet organisatoriskt men får inte ha någonting att göra med rådets arbete eller beslut. Rådet måste godkänna de flesta viktigare beslut som justitieministeriet fattar rörande domstolsväsendet.¹⁰ Det ska även avge yttranden i ekonomi-, budget- och, i vissa fall, personalfrågor.¹¹ Framför allt deltar rådet i beslutet om hur resurser till domstolarna ska fördelas, genom att efter samråd med domstolarnas ordföranden avge ett yttrande om ett förslag som läggs fram av justitieministeriet. I

⁶ Greco har noterat att högsta domstolen fattar beslut i plenum (19 justitieråd) när den ger förslag till utnämning av domare i domstolar i första och andra instans, medan högsta domstolens författningskammare, som består av nio justitieråd, fungerar som besvärinstans. Enligt Greco ger detta upphov till, som man kallar det, strukturell opartiskhet, vilket Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna flera gånger påpekat i sina domar. Se punkt 99 i efterlevnadsrapporten från Grecos fjärde utvärderingsomgång. Se även punkterna 39–44 i efterlevnadsrapporten från Grecos fjärde utvärderingsomgång.

⁷ Figurerna 44 och 46 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2020.

⁸ Figur 48 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2020. Nivån av upplevt oberoende hos rättsväsendet kategoriseras på följande vis: mycket låg (mindre än 30 % av de tillfrågade anser att rättsväsendets oberoende är ganska bra eller mycket bra), låg (30–39 %), genomsnittlig (40–59 %), hög (60–75 %), mycket hög (mer än 75 %).

⁹ Rekommendation från rådet för domstolsförvaltning om hur rättskipningen ska organiseras under nödlagen.

¹⁰ Enligt artiklarna 39 och 41 i domstolslagen gäller det fastställande av domstolarnas territoriella behörighet, domstolsväsendets organisation och var domstolar och domstolsbyggnader ska ligga, fastställande av antalet domare i domstolarna, tillsättning och avsättning av ordföranden i domstolar, beslut om att låta domare kvarstå i tjänst efter att ha uppnått pensionsålder, fastställande av antalet nämndemän, beslut om sammansättningen av registeruppgifter i domstolarnas informationssystem och rutiner för inlämning av dessa uppgifter.

¹¹ Enligt artiklarna 39 och 41 i domstolslagen gäller det principerna för hur domstolarnas årliga budget ska utformas, huruvida medlen som anslagits till domstolarna från justitieministeriets budget följer principerna för hur domstolarnas årliga budget ska utformas, kandidater till lediga befattningar som justitieråd i högsta domstolen, domares fränskiljande från tjänst av extraordinära skäl.

förfarandet då rådet lägger fram sitt yttrande om budgeten tas ett kompromissförslag fram där rättsväsendet deltar i full utsträckning.

Kvalitet

Informations- och kommunikationstekniken som används i domstolarna är avancerad och håller på att vidareutvecklas för att domstolarna ska fungera smidigt trots covid-19-relaterade svårigheter. Estland är ett av de länder som kommit längst när det gäller att använda informations- och kommunikationsteknik (IKT) för att förbättra tillgängligheten till rättssystemet och dess kvalitet i allmänhet.¹² Domstolarna använder fyra IKT-verktyg som underlättar deras arbete: domstolarnas informationssystem, det offentliga e-File, e-File och det nyligen införda systemet med digitala domstolsakter. Domstolarnas informationssystem används av alla domare och all personal vid domstolarna och innehåller alla handlingar som inkommit till domstolen eller som domstolen upprättat. I systemet går det även att upprätta domstolsakter efter anpassningsbara mallar, och det går att göra förfrågningar från andra databaser och skicka rättegångsinformation till andra informationssystem via e-File. Via informationssystemet skickas även ärenden ut automatiskt till domarna.¹³ Det offentliga e-File är ett externt informationssystem där parterna och deras ombud kan delta i domstolsförfarandena elektroniskt.¹⁴ Genom det offentliga e-File kan medborgarna inleda tviste- och förvaltningsmål och följa handläggningen av dessa och mål som rör mindre brott, samt skicka in handlingar som ska behandlas. Det bygger på e-File-systemet, som är ett gemensamt informationssystem för polisen, åklagarmyndigheten, domstolarna och andra organ inom rättsskipningen. Det är ett centralt system där alla parter kan utbyta uppgifter och information om ärenden och mål snabbt och papperslöst. Syftet med det offentliga e-File-systemet är ge parter i mål och ärenden tillgång till den information som finns i e-File-systemet via internet.¹⁵ Systemet e-File är ett internt, centralt informationssystem som ger en detaljerad översikt över de olika stadierna i mål och ärenden. Genom det kan alla olika parter i mål och ärenden få tillgång till information samtidigt.¹⁶ Användarna av klientsystemen kan endast se uppgifter som rör deras egen tjänsteutövning.¹⁷ I systemet för digitala domstolsakter kan domare, deras assistenter¹⁸ och parter i mål och ärenden¹⁹ få en bättre och mer funktionell översikt över, och tillgång till, domstolsakter. IKT-verktygen ger flera olika möjligheter att bättre organisera och optimera de olika delarna i handläggningen och förfarandena i domstolarna.²⁰ Under covid-19-pandemin har systemet för digitala domstolsakter utvecklats

¹² Figurerna 27–29 i resultattavlan för rättsskipningen i EU 2020

¹³ Underlag från Estland för 2020 års rapport om rättsstatsprincipen.

¹⁴ I det offentliga e-File-systemet har allmänheten tillgång till förvaltnings- och brottmål och mål som rör mindre brott. Ungefär 5 000 användare loggar in i systemet minst en gång i veckan, och 50 000 förfrågningar från klientsystem kommer in till systemet varje dag.

¹⁵ Mer information finns på <https://www.rik.ee/en/international/public-e-file>.

¹⁶ Mer information finns på <https://www.rik.ee/en/international/e-file>.

¹⁷ Anställda inom kriminalvården kan till exempel inte se information om domstolsärenden.

¹⁸ Via domstolarnas informationssystem.

¹⁹ Via det offentliga e-File-systemet.

²⁰ Det bör noteras att kommissionen på en medlemsstats begäran kan erbjuda specialanpassad expertis genom stödprogrammet för strukturreformer för att hjälpa till att utforma och genomföra tillväxtfrämjande reformer. Estland har sedan 2018 fått sådant stöd för reformer inom rättssystemet. Eftersom Estland är ett av de mest digitaliserade länderna i världen, till exempel när det gäller antalet e-tjänster inom offentlig sektor, kan risken för att it-relaterad brottslighet ska få stor inverkan på landets stabilitet, ekonomi och tillväxt vara större för Estland än för mindre digitaliserade länder. Stödet har gått till att inrätta ändamålsenliga nationella it-brottsenheter inom polisen, gränsbevakningsstyrelsen, åklagarmyndigheten och domstolarna som ska motverka, utreda och lagföra it-brott.

ytterligare och börjat användas mer, vilket har gjort att domstolarna och åklagarmyndigheten har kunnat upprätthålla sin verksamhet utan större störningar.

Effektivitet

Det estländska rättssystemet fungerar effektivt. Under 2019 avslutades civilrättsliga mål i distriktsdomstolarna i genomsnitt inom 95 dagar, medan straffrättsliga mål avslutades inom i genomsnitt 226 dagar med det vanliga straffrättsliga förfarandet, inom 28 dagar med det förenklade förfarandet och inom 46 för mindre brott. I domstolarna i första instans avslutades förvaltningsrättsliga mål inom i genomsnitt 123 dagar.²¹ Den genomsnittliga handläggningstiden för överklaganden var 162 dagar i civilrättsliga mål, 44 dagar i straffrättsliga mål och 197 dagar i förvaltningsrättsliga mål. Domstolarnas handläggningstid i civil-, handels- och förvaltningsrättsliga mål är kortare än genomsnittet (mätt som målgenomströmning) och antalet pågående mål är bland de lägsta i EU.²² När det gäller dessa typer av mål är avslutandegraden över 100 %, vilket innebär att domstolarna klarar av att hantera inkommande fall.

II. REGELVERK FÖR KORRUPTIONSBEKÄMPNING

Justitieministeriet ansvarar för att ta fram den nationella strategin mot korruption och övervakar och samordnar rapporteringen om handlingsplanen för strategin mot korruption. Det särskilda utskottet för korruptionsbekämpning utövar parlamentarisk kontroll över åtgärderna mot korruption, och tillsynskommittén för finansiering av politiska partier övervakar de politiska partiernas finansiering. Byrån för korruptionsbrott inom den nationella kriminalpolisen är en specialenhet som utreder korruption, och säkerhetstjänsten utreder korruptionsbrott som begås av högre statliga tjänstemän och högre kommunala tjänstemän i sex större kommuner. Åklagare vid åklagarmyndigheten leder förundersökningar om korruptionsbrott och företräder det allmänna i domstolar.

Estland har fått 74 av 100 i Transparency Internationals korruptionsindex och ligger på plats 8 i EU och plats 18 i världen.²³ Enligt 2020 års särskilda Eurobarometer uppfattar 60 % av de tillfrågade korruptionen som utbredd (genomsnittet för EU är 71 %)²⁴ och 14 % upplever att korruption påverkar dem i deras vardag (genomsnittet för EU är 26 %). När det gäller företagen anser 44 % av dem att korruptionen är utbredd (genomsnittet för EU är 63 %), medan 9 % av dem anser att korruption är ett problem för dem när de ska göra affärer (genomsnittet för EU är 37 %). Av de tillfrågade anser 37 % att det finns tillräckligt många framgångsrika åtal för att avskräcka människor från korruption (genomsnittet för EU är 36 %), medan 46 % av alla företag anser att personer och företag som åker fast för att ha mutat en högre tjänsteman straffas på lämpligt sätt (genomsnittet i EU är 31 %).²⁵

²¹ Underlag från Estland för 2020 års rapport om rättsstatsprincipen.

²² Figureerna 4–15 i resultattavlan för rättskipningen i EU 2020.

²³ Transparency Internationals index 2020.

²⁴ Särskild Eurobarometer 502 (2020).

²⁵ Flash Eurobarometer 482.

En ny strategi mot korruption håller på att tas fram. Justitieministeriet (kriminalpolisavdelningen) ansvarar för att samordna arbetet mot korruption.²⁶ Justitieministeriet övervakar och samordnar rapporteringen om handlingsplanen för strategin mot korruption.²⁷ Den nuvarande strategin upphör snart, i och med att den gällde för åren 2013 till 2020.²⁸ En ny strategi håller på att tas fram. I strategin mot korruption 2013–2020 hade ett antal högriskfaktorer omsatts till prioriteringar, bland annat inom hälso- och sjukvården och utbildningssektorn. Offentlig upphandling anses vara förenad med allmänt stor risk för korruption inom flera olika sektorer.

Ansvar för det förebyggande arbetet och bekämpningen av korruption ligger hos flera olika institutioner. Åklagare vid åklagarmyndigheten leder förundersökningar om korruptionsbrott och företräder det allmänna i domstolar.²⁹ Antalet registrerade korruptionsbrott minskade med 81 % 2019 jämfört med 2018.³⁰ Ungefär 40 % av korruptionsfallen rör lokal nivå.³¹ Enligt åklagarmyndigheten anses budgetmedlen vara tillräckliga.³² Byrån för korruptionsbrott inom den nationella kriminalpolisen är den specialenhet som utreder korruption. Byrån ansvarar för förebyggande arbete och förundersökningar av brott under övervakning och ledning av åklagarmyndigheten, men handlägger även mindre korruptionsärenden.³³ Utöver detta har säkerhetstjänsten behörighet vad gäller förundersökningar av brott och handläggningen av mindre brott i korruptionsärenden. På alla ministerier finns en tjänsteman som samordnar det förebyggande arbetet mot korruption och ser till att åtgärderna i den nationella strategin mot korruption genomförs inom den sektor som ministeriet ansvarar för. Korruptionssamordnarna informerar även respektive minister vid misstanke om korruption eller risk för korruption. När det finns bevis för korruption polisanmäler samordnarna detta.³⁴ Det särskilda parlamentsutskottet för korruptionsbekämpning utövar parlamentarisk kontroll över åtgärderna som genomförs mot korruption och diskuterar och utvärderar potentiella fall av korruption som rör tjänstemän som anges i korruptionslagstiftningen.³⁵ Tillsynskommittén för finansiering av politiska

²⁶ På alla andra ministerier finns en utsedd korruptionssamordnare som ser till att reglerna mot korruption följs inom respektive ministeriums behörighetsområde. Nätverket träffas ungefär fyra till fem gånger om året och innefattar även företrädare för polisen, civilsamhället, parlamentet, riksrevisionsmyndigheten och andra berörda aktörer. Budgeten för samordningen av arbetet mot korruption ligger på 7 000–15 000 euro för korruptionsbekämpningsprojekt, utöver de fasta personalkostnaderna.

²⁷ Estländska regeringens strategi mot korruption 2013.

²⁸ *Korruptsioonivastase strateegia aastateks 2013–2020 rakendusplaan aastateks 2017–2020.*

²⁹ Budgeten för åklagarmyndigheten ligger 2020 på 15 159 770 euro, vilket är 763 801 euro mer än 2019.

³⁰ Justitieministeriet, kriminalitet i Estland 2019, korruption. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevusestatistika/korruptsioon.html>

³¹ Justitieministeriet, registrerade brott 2003–2018, Tallinn, 2019.

³² Budgeten för åklagarmyndigheten ligger 2020 på 15 159 770 euro, vilket är 763 801 euro mer än 2019. Förklarande anmärkningar till 2020 års statsbudget: <https://www.riigikogu.ee/download/52fab2ca-9670-4add-8347-4c880a647a63>.

³³ År 2019 arbetade 33 personer på byrån. Byråns budget låg 2019 på 1 156 132 euro. Se även <https://www.politsei.ee/files/Korruptsioon/Trykised/korruptsioonsisu2017engnett.pdf?18996834f6>.

³⁴ Kontakter för korruptionsbekämpning inom ministerierna: Korruptsioon.ee, <https://www.korruptsioon.ee/en/anti-corruption-activity/corruption-prevention-contacts-ministries>.

³⁵ I utskottet sitter fem parlamentsledamöter och två tjänstemän som inte byts ut. Utskottet kontrollerar att restriktionerna för vad ledamöterna i Riigikogu (parlamentet) får göra följs och granskar deras redovisningar av tillgångar, överlämnar årligen en översikt över sin verksamhet till parlamentet, utövar parlamentarisk tillsyn över åtgärderna mot korruption, bland annat genom informationsinhämtande möten med statliga organ och rättsvårdande myndigheter som säkerhetspolisen, den nationella kriminalpolisen och åklagarmyndigheten. Det särskilda utskottet har rätt att kalla personer och begära information och handlingar för inspektion. Det har även rätt att lägga fram förslag om lagändringar. Här finns mer information om det särskilda utskottets arbete mot korruption: <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/committees/anti-corruption-select-committee/>.

partier granskar de politiska partiernas finansiering och kontrollerar att de politiska partierna, valkoalitioner och oberoende kandidater som ställer upp i val får, och använder, sin finansiering på lagligt sätt.³⁶

Det finns inga heltäckande regler för skydd av visseblåsare. Enligt de ändringar av lagen om korruption som gjordes 2013 får tjänstemän inte dölja korruption och offentliga organ måste skydda de personer som i god tro slår larm om missförhållanden. De gäller dock endast offentlig, inte privat, sektor.

Det finns ingen reglering för lobbyverksamhet. Det finns inga lagstadgade regler som utgör ram för, och reglerar, lobbyverksamhet. Greco rekommenderar att man inför regler om kontakter mellan lobbyister och personer med högre verkställande befattningar och om att sådana kontakter ska vara offentliga.³⁷ Regeringen håller på att ta fram ett förslag till förordning om lobbyverksamhet för offentliga tjänstemän i verkställande organ.

Det har förekommit viss debatt om att chefer för statsägda företag bör offentliggöra sina ekonomiska intressen. När det gäller redovisningen av tillgångar har lagen mot korruption från 2013 stärkt den makt som parlamentets särskilda utskott för korruptionsbekämpning har.³⁸ Bland annat måste fler uppgifter redovisas, och utskottets befogenheter och rättigheter har utökats. Som en följd av den ändrade lagen upprättades 2014 ett elektroniskt register över förklaringar om ekonomiska intressen. Dessa förklaringar är, till skillnad från de ekonomiska intressena inom statsägda företag, redan tillgängliga för allmänheten och kan även öppet granskas av till exempel medier. Genom systemet för redovisning av tillgångar och intressen, som är i drift sedan 2014, kan alla redovisningsskyldiga tjänstemän använda förifyllda formulär och skicka in redovisningarna elektroniskt. De inskickade redovisningarna är tillgängliga för allmänheten i tre år efter att de skickats in.³⁹

Bestämmelser som reglerar så kallade svängdörrar har införts. Enligt lagen om offentlig förvaltning får tjänstemän som avslutar sin tjänst inte under det år som följer på avslutandet av tjänsten bli närstående person⁴⁰ till en privaträttsligt juridisk person som tjänstemannen utövat direkt eller löpande tillsyn över under det senaste året.

³⁶ Kommittén består av ledamöter som utsetts av de politiska partier som är representerade i Riigikogu samt företrädare för justitiekanslern, riksrevisorn och den nationella valkommittén. Ledamöterna i kommittén är oberoende och företräder inte intressena eller ståndpunkterna hos de organisationer som har utsett dem till ledamöter.

³⁷ Grecos femte utvärderingsomgång, efterlevnadsrapport, rekommendation v, där man rekommenderar att regler införs för i) kontakter mellan personer som innehar höga verkställande befattningar och lobbyister/utomstående parter som försöker påverka det offentliga beslutsfattandet och ii) att sådana kontakter, liksom vilka ämnen som diskuteras, ska offentliggöras.

³⁸ Lagen mot korruption. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521082014007/consolide>. (22.09.2014)

³⁹ Grecos efterlevnadsrapport från den fjärde utvärderingsomgången.

⁴⁰ Med närstående person avses i detta sammanhang en juridisk person där minst en tiondel av andelarna eller rätten att erhålla andelar tillhör en tjänsteman eller en till denne närstående person eller en juridisk person där tjänstemannen eller en familjemedlem ingår i ledningen eller styrande organ.

III. MEDIEPLURALISM

I Estland är yttrandefriheten och rätten till tillgång till information rättsligt och formellt skyddade i Republiken Estlands författning.⁴¹ I sekundärlagstiftningen garanteras uttryckligen journalisters rätt att skydda sina källor och främjas mediefrihet i radio- och tv-sektorn.⁴² Rätten till information är uttryckligen skyddad i författningen, lagen om offentlig information⁴³ och lagen om personuppgiftsskydd^{44, 45}.

Myndigheten för konsumentskydd och teknisk tillsyn, som utövar tillsyn över medierna, ska ges ett stärkt oberoende genom en planerad reform. Denna myndighet är ett statligt organ som inrättades 2019 genom en sammanslagning av konsumentskyddsstyrelsen och myndigheten för teknisk tillsyn. Myndigheten är en administrativ enhet inom närings- och kommunikationsministeriet. Genom ändringarna som görs för att införliva direktivet om audiovisuella medietjänster⁴⁶ ska myndigheten för konsumentskydd och teknisk tillsyn få ändrade uppgifter, befogenheter och ansvarsområden. Enligt de estländska myndigheterna innebär ändringarna även att myndighetens ställning som oberoende myndighet fastställs i enlighet med kraven i direktivet om audiovisuella medietjänster.⁴⁷

Det estländska pressrådet (*Pressinõukogu*) är ett frivilligt självreglerande organ. Det har i uppgift att hantera klagomål från allmänheten om material i pressen, på webbportaler med journalistiskt innehåll och i radio och tv i allmänhetens tjänst. Pressrådet har tio ledamöter, varav sex är från mediebranschen och fyra är lekmannedamöter som inte är från mediebranschen. Ordförandeskapet roterar. Organet inrättades av den estländska tidningsföreningen.⁴⁸

Det finns i dag inga särskilda lagregler med krav på att uppgifter om ägandeförhållanden måste offentliggöras. Allmän information om nystartade företag finns dock att tillgå elektroniskt, och uppgifterna i handelsregistret är fritt tillgängliga.⁴⁹ Bristen på information om medieägarskap har av vissa uppfattats som ett problem.⁵⁰ I lagförslaget som ska införliva direktivet om audiovisuella medietjänster finns dock en ny bestämmelse om att uppgifter om ägarstruktur ska vara allmänt tillgängliga och om insyn i mediernas ägandeförhållanden, i enlighet med vad som föreskrivs inom detta område i direktivet om audiovisuella medietjänster.⁵¹ I dagsläget har allmänheten inte alltid tillgång till uppgifter om de verkliga förmånstagarna för medieföretag. På grund av detta anses situationen vad gäller insyn i mediernas ägandeförhållanden i Estland innebära en medelhög risk enligt övervakningsverktyget för mediepluralism 2020. Indikatorn för pluralism på marknaden visar

⁴¹ Punkterna 44–46, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide>.

⁴² Artiklarna 15 och 13 i medietjänstlagen, www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013019/consolide.

⁴³ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide>.

⁴⁴ Lagen om personuppgiftsskydd (*Isikuandmete kaitse seadus*), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523012019001/consolide>.

⁴⁵ År 2020 ligger Estland på 14:e plats i Reportrar utan gränser pressfrihetsindex.

⁴⁶ Lagen om införlivande av direktivet om audiovisuella medietjänster (Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1808 av den 14 november 2018 om ändring av direktiv 2010/13/EU) har godkänts i det interinstitutionella samrådet och kommer att överlämnas till regeringen för godkännande i augusti. Det ska debatteras i parlamentet i september.

⁴⁷ Artikel 30 i direktivet om audiovisuella medietjänster.

⁴⁸ Den estländska tidningsföreningens (*Eesti Ajalehtede Liit*) webbplats för Estlands pressråd (*Pressinõukogu*), <http://vana.meedialiit.ee/pressinoukogu/index-eng.html>.

⁴⁹ Handelsregistret finns här: <https://www.rik.ee/en/e-business-register>.

⁵⁰ Enligt information från besöket i landet och samrådet i samband med att denna rapport utarbetades.

⁵¹ Artikel 5 i direktivet om audiovisuella medietjänster.

samtidigt på hög risk på grund av att ägandekoncentrationen inom medierna håller på att växa både horisontellt och vertikalt. Det gäller framför allt regionala medier, som har en stark tradition i landet. Vid ett undersökningsuppdrag 2018 tog det europeiska centrumet för press- och mediefrihet upp mediekoncentrationen som ett problem.⁵² När det gäller lokala medier finns det enligt övervakningsverktyget för mediepluralism 2020 en medelhög risk för mediernas politiska oberoende, eftersom det inte finns några regler för intressekonflikter mellan ägare av medier och styrande partier och politiker.⁵³

Rätten till information är fastställd i författningen, och enligt lagen om offentlig information har allmänheten rätt att ta del av information som innehas av myndigheter. Så som påpekats för kommissionen av berörda aktörer⁵⁴ och som framkommit genom övervakningsverktyget för mediepluralism finns det dock en känsla av att den offentliga förvaltningen ibland inte ger tillgång till all offentlig information.

Det rättsliga skyddet för journalister är omfattande. Det grundar sig på yttrandefriheten, som uttryckligen är skyddad i den estländska författningen och medietjänstlagen. I den senare finns en bestämmelse om källskydd. Skydd för journalister finns även inskrivet i straffprocessordningen.⁵⁵ Dock är fängelsestraff en av de möjliga påföljderna för vissa fall av förtal.⁵⁶ Analysen av indikatorn för journalistyrket och normer och skydd för journalister visar på en låg risk i undersökningen med övervakningsverktyget för mediepluralism 2020. På senare tid har det dock uttryckts viss oro över inblandning i undersökande journalisters arbete.⁵⁷ Europarådets plattform för att främja skydd för journalistik och journalisters säkerhet kom inte med några larm av betydelse som gällde Estland under 2019 och 2020.⁵⁸ Under 2020 har plattformen kommit med ett larm som gäller påstådda avkylande effekter på mediefriheten. Det visade sig dock att detta gällde finansiella sanktioner på EU-nivå, vilket kommissionen bekräftade i sitt yttrande av den 19 juni 2020.⁵⁹

⁵² EFJ:s och ECPMF:s gemensamma resa till de baltiska länderna 2018: https://adobeindd.com/view/publications/c17c50d1-7733-41c3-b0fd-de8de57e8d9a/alnr/publication-web-resources/pdf/FFM_Baltics_cc.pdf.

⁵³ Dessa slutsatser bekräftades av information som erhöles vid besöket i landet.

⁵⁴ Information som framkommit vid besöket i landet.

⁵⁵ 72 § i straffprocessordningen, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>.

⁵⁶ Avkriminalisering av förtal, https://cmpf.eu.eu/wp-content/uploads/2019/01/decriminalisation-of-defamation_Infographic.pdf.

Det är endast väldigt specifika fall av förtal av en viss kategori av personer som kan ge fängelse (personer som åtnjuter internationell immunitet 247 §, företrädare för statsmakten 275 §, domare/domstol 305 § i strafflagen).

⁵⁷ Reportrar utan gränser är ytterst oroad över journalistikens framtid i Estland, där nästan alla undersökande journalister och insändarredaktörer har lämnat landets största dagstidning Postimees under de senaste veckorna, eftersom de inte har förtroende för tidningens ledning. Reportrar utan gränser hade då redan uttryckt oro över Linnamäes kontroll över Postimees i april 2019, när journalisterna på tidningen uppgav att de hade blivit utsatta för olika former av påtryckningar om att rapportera om händelser med koppling till dennes många andra affärsintressen, januari 2020, <https://rsf.org/en/news/does-crisis-leading-daily-mean-end-investigative-journalism-estonia>.

⁵⁸ Europarådets plattform för att främja skydd för journalistik och journalisters säkerhet.

⁵⁹ Europarådets plattform för att främja skydd för journalistik och journalisters säkerhet, svar från Estlands regering till plattformen angående den ryska statliga nyhetsbyrån Sputnik. Den 19 juni antog kommissionen ett yttrande om finansiella sanktioner som åläggs i enlighet med rådets förordning (EU) nr 269/2014, enligt vilket Estlands finansiella sanktioner mot Rossija Segodnja (Sputnik Estland) är berättigade. Se yttrandet om finansiella sanktioner som åläggs i enlighet med rådets förordning (EU) nr 269/2014: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/200619-opinion-financial-sanctions_en.pdf.

IV. ANDRA INSTITUTIONELLA PROBLEM MED KOPPLING TILL KONTROLLER OCH MOTVIKTER

Estland är en parlamentarisk republik med enkammarssystem, där högsta domstolens författningskammare i efterhand kan pröva författningsenligheten, i vissa fall även utifrån inkomna anmälningar om författningsvidrighet. Utöver rättssystemet har justitiekanslern (ombudsman) en uppgift i systemet med kontroller och motvikter. Allmänheten och berörda aktörer har möjlighet att påverka genom avancerade informations- och kommunikationsverktyg.

Ett nytt lagstiftningssystem och nya lagstiftningsriktlinjer håller på att tas fram, vilka ska öka användarvänligheten och delaktigheten för allmänheten och berörda aktörer. Lagberedningsarbetet måste följa reglerna för god lagstiftningssed och lagberedning.⁶⁰ Förfarandet inleds oftast genom att en så kallad lagstiftningsavsikt formuleras. Denna innehåller en beskrivning av frågan som lagförslaget handlar om, den eventuella målgruppen, en analys av den rådande situationen och de olika politiska alternativen samt av vilka följder olika åtgärder kan få.⁶¹ Ministerierna är skyldiga att så tidigt som möjligt fastställa vilka aktörer som ska delta, senast då lagstiftningsavsikten utarbetas eller då det föreslås att en beredningsplan tas fram. Samråd med berörda aktörer måste genomföras i två stadier: när beslut fattas om att ta fram lagstiftning (avsikt) och när lagförslaget har tagits fram men innan det läggs fram i parlamentet. Alla lagförslag, lagstiftningsavsikter, förslag om att ta fram beredningsplaner eller andra frågor som kan vara viktiga offentliggörs för samråd i systemet för politisk information EIS (*Eelnõude infosüsteem*). Berörda aktörer uppmanas även regelbundet att inkomma med åsikter direkt. Justitieministeriet arbetar med ett projekt för att upprätta ett nytt lagstiftningssystem som ska vara mer användarvänligt, med nyskapande sätt att ta fram lagförslag som ska ge bättre kvalitet och större delaktighet. Ett förslag till riktlinjer för framtagning av lagstiftningsprinciper till 2030 debatteras just nu i parlamentet. Tanken är att principerna ska förnya normerna för god lagstiftningssed och fungera som vägledning för lagstiftningsarbetet, även när det gäller olika aktörers delaktighet i arbetet.

Författningsenlighet prövas i högsta domstolens författningskammare. Högsta domstolen är både landets tredje instans och författningsdomstol. Författningskammaren prövar lagars och annan allmänt tillämplig lagstiftnings författningsenlighet enligt lagen om författningsdomstolsprocessen.⁶² Initiativ till olika typer av prövning av författningsenlighet kan tas av en domstol, republikens president, justitiekanslern, en kommun eller parlamentet. Presidenten kan lämna in en begäran om att en lag som antagits av parlamentet utan några ändringar i en andra behandling, efter att presidenten inledningsvis valt att inte utfärda den aktuella lagen, ska förklaras som författningsvidrig (efterhandsprövning av författningsenlighet). Även justitiekanslern (ombudsman) har stort inflytande i systemet för prövning av lagars författningsenlighet, särskilt genom rätten att inleda abstrakta efterhandsprövningar av författningsenlighet.⁶³ I linje med högsta domstolens rättspraxis kan enskilda personer i vissa undantagsfall väcka talan direkt i högsta domstolen utan att

⁶⁰ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/508012015003/consolide>.

⁶¹ Allmänheten har fri tillgång till dessa handlingar genom systemet för information om lagförslag och politik, *Eelnõude infosüsteem* (EIS): <http://eelroud.valitsus.ee/main#ANx6shIc>.

⁶² Hela lagen kan läsas här: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512122019006/consolide>.

⁶³ Artikel 6 i lagen om författningsdomstolsprocessen.

rättsmedlen vid de lägre domstolarna uttömts. Det är möjligt i de fall då det inte finns något effektivt rättsmedel för att skydda den klagandes grundläggande rättigheter.⁶⁴

Ändringar har utökat justitiekanslerns (ombudsman) mandat. Kanslern är icke ackrediterad associerad medlem i det europeiska nätverket för nationella institutioner för mänskliga rättigheter (ENNHRI). I januari 2019 trädde ny lagstiftning⁶⁵ i kraft som innebar att kanslerns mandat utökades så att denne kan fungera som den nationella institutionen för mänskliga rättigheter i Estland. Justitiekanslern har ett brett och starkt mandat. Justitiekanslern fungerar bland annat som nationell förebyggande mekanism enligt FN:s konvention mot tortyr och som nationell övervakningsmekanism enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Justitiekanslern fungerar även som barnombudsman. Nyligen ansökte justitiekanslern även om ackreditering hos den globala alliansen av nationella institutioner för mänskliga rättigheter och håller just nu på att gå igenom ackrediteringsförfarandet.⁶⁶

I samband med covid-19-pandemin utlyste Estland nödläge. Den 12 mars 2020 utlyste den estländska regeringen nödläge och utsåg premiärministern som ansvarig för att hantera nödläget. I enlighet med avvikelsebestämmelsen i artikel 15 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (konventionen) underrättade Estland den 20 mars 2020 Europarådet om att vissa av de åtgärder som vidtagits för att skydda folkhälsan kunde innebära en avvikelse från vissa av Estlands skyldigheter enligt konventionen. Lagdekretet från premiärministern (som ansvarig för att hantera nödläget) genomgick rättslig prövning i en förvaltningsdomstol (men granskades inte av parlamentet eller presidenten). Nödläget upphävdes den 18 maj 2020 (avvikelsen enligt artikel 15 i konventionen upphörde samma dag).

En ny plan för utveckling av civilsamhället 2021–2030 håller på att tas fram. Enligt Estlands system för utveckling av civilsamhället främjar regeringen civilsamhället genom planen för utveckling av civilsamhället 2015–2020.⁶⁷ Sedan 2018 har inrikesministeriet lett arbetet med att ta fram en plan för utveckling av civilsamhället 2021–2030 i samarbete med berörda aktörer som deltar aktivt, bland annat paraplyorganisationer som företräder civilsamhällesorganisationer i Estland. Bland annat har arbetsgrupper träffats och samråd med berörda parter genomförts i Estlands olika län.⁶⁸ Det offentliga rummet i Estland anses vara öppet⁶⁹.

⁶⁴ Dom i högsta domstolen i plenum 3-1-3-10-02, 17 mars 2003.

⁶⁵ Se ändringarna av justitiekanslerlagen från januari 2019.

⁶⁶ Ackrediteringen för A-status enligt FN:s Parisprinciper hade planerats till mars 2020 men sköts upp på grund av covid-19-pandemin. Se även ENNHRI, *The rule of law in the European Union, Reports from national human rights institutions*, s 73.

⁶⁷ https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/estonian_cs_dev_plan_2015-2020_extract.pdf.

⁶⁸ Underlag från Estland för 2020 års rapport om rättsstatsprincipen.

⁶⁹ Se Civicus klassning. Civicus delar in länder i olika klasser på en femgradig skala: Öppet, inskränkt, motarbetat, undertryckt och stängt.

Bilaga: Förteckning över källor i alfabetisk ordning*

* Förteckningen över information som inkommit i samband med samrådet för 2020 års rapport om rättsstatsprincipen finns på kommissionens webbplats.

Webbplatsen tillhörande det särskilda utskottet för korruptionsbekämpning, <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/committees/anti-corruption-select-committee/>.

Centrum för mediernas mångfald och mediefrihet (2020), Övervakningsverktyget för mediepluralism 2020. <https://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2020>.

Register- och informationssystemscenrumet, webbplatsen med e-handelsregistret, <https://www.rik.ee/en/e-business-register>.

Register- och informationssystemscenrumet, webbplatsen e-File, <https://www.rik.ee/en/international/e-file>.

Civicus kartläggning av det offentliga rummet: Estland. <https://monitor.civicus.org/country/estonia/>.

Rådet för domstolsförvaltning (2020), rekommendation från rådet för domstolsförvaltning om hur rättsskipningen ska organiseras under nödlägen, <https://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/KHN%20recommendations.docx.pdf>

Europarådets plattform för att främja skydd för journalistik och journalisters säkerhet (2020), svar från Estlands regering till plattformen angående den ryska statliga nyhetsbyrån Sputnik, <https://rm.coe.int/estonia-reply-en-sputnik-24january2020/168099922f>

Europarådets plattform för att främja skydd för journalistik och journalisters säkerhet, <https://www.coe.int/en/web/media-freedom/the-platform>

Rådets rekommendation om Estlands nationella reformprogram 2020 med avgivande av rådets yttrande om Estlands stabilitetsprogram ST 8177/20, COM(2020) 506 final.

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1937 av den 23 oktober 2019 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten, L 305/17.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktiv om audiovisuella medietjänster), L 95/1.

Generaldirektoratet för kommunikation (2020), Flash Eurobarometer 482 om företagens inställning till korruption i EU.

Generaldirektoratet för kommunikation (2020), Särskild Eurobarometer 502 om korruption.

Estlands plan för utveckling av civilsamhället 2015–2020, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/estonian_cs_dev_plan_2015-2020_extract.pdf

Estlands regering (2013), strategi mot korruption 2013–2020, https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/korruptsioonivastane_strategia_2013-2020_1.pdf.

Estlands regering (2020), Genomförandeplan 2017–2020 för strategin mot korruption 2013–2020, https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/lisa_2_rakendusplaan_2018-2020.pdf.

Estlands regering (2020), underlag för 2020 års rapport om rättsstatsprincipen.

Estlands regering, systemet för politisk information, <http://eelnoud.valitsus.ee/main#ANx6shIc>.

Europeiska kommissionen (2019, 2020), resultattavlan för rättsskipningen i EU.

Det europeiska nätverket för nationella institutioner för mänskliga rättigheter ENNHRI (2020), *The rule of law in the European Union: Reports from national human rights institutions*.

Greco (2013), fjärde utvärderingsomgången – utvärderingsrapport om Estland om att förebygga korruption beträffande parlamentsledamöter, domare och åklagare.

Greco (2015), fjärde utvärderingsomgången – efterlevnadsrapport om Estland om att förebygga korruption beträffande parlamentsledamöter, domare och åklagare.

Greco (2017), fjärde utvärderingsomgången – den andra efterlevnadsrapporten om Estland om att förebygga korruption beträffande parlamentsledamöter, domare och åklagare.

Greco (2018), femte utvärderingsomgången – efterlevnadsrapport om Estland om förebyggande av korruption och främjande av integritet i centralregeringar (höga verkställande funktioner) och brottsbekämpande myndigheter.

Justitieministeriet (2019), kriminalitet i Estland 2019, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/korruptsioon.html>.

Justitieministeriet (2019), registrerade brott 2003–2018: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/registreeritud_kuritegevused_2003-2018.xlsx.

Justitieministeriet (2020), Estlands e-utbildning om korruption och intressekonflikter – webbplatsen YouTube. <https://www.youtube.com/playlist?list=PL5JI001vz8bOi09N3PabBK2ogjrf0k03V>.

Reportrar utan gränser (2020), *Does crisis at leading daily mean end to investigative journalism in Estonia?* <https://rsf.org/en/news/does-crisis-leading-daily-mean-end-investigative-journalism-estonia>.

Regler för god lagstiftningssed och lagberedning, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/508012015003/consolide>.

Estlands högsta domstol, dom av den 17 mars 2003, 3-1-3-10-02, <https://www.riigikohus.ee/en/constitutional-judgment-3-1-3-10-02>

Virtuellt besök i Estland i samband med 2020 års rapport om rättsstatsprincipen.

Bilaga II: Besöket i Estland

Kommissionens avdelningar höll i juni och juli 2020 virtuella möten med

- myndigheten för konsumentskydd och teknisk tillsyn
- rådet för domstolsförvaltning
- estländska journalistförbundet
- finansunderrättelseenheten
- justitieministeriet
- nationella kriminalpolisen
- parlamentets särskilda utskott för korruptionsbekämpning
- pressrådet
- åklagarmyndigheten
- högsta domstolen
- Transparency International Estland.

* Kommissionen träffade även följande organisationer i ett antal horisontella möten:

- Amnesty International
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- Europeiska kyrkokonferensen
- EuroCommerce
- European Center for Not-for-Profit Law
- Europeiskt centrum för press- och mediefrihet
- Europeiska medborgarforumet
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders
- ILGA-Europe
- Internationella juristkommissionen
- International Federation for Human Rights
- Internationella pressinstitutet
- Plattformen för livslångt lärande
- Open Society Justice Initiative/Open Society European Policy Institute
- Reportrar utan gränser
- Transparency International EU